

DÜŞÜNCELER VE SOHBETLER

EPIKTETOS

EPIKTETOS

Birinci asrın başlangıcında (yaklaşık M.S. 50 senesinde) Phrygiae veya Hierapolis'te dünyaya geldiği söylenir. Roma'da, Neron'un azadi kölesi Epaphroditos'un kölesiydi. Orada Stoacı filozof Musonius Rufus'un derslerine katıldı. Söylentiye göre çok sert bir efendisi vardı. Bir gün Epiktetos'un bacağına kısıkaçla burkarak kendince eğleniyordu. Zavallı Epiktetos "Efendim kıracaksınız" dedi. Nihayet bacağı kırılınca da: "Söylemişim, kırdınız" demekle yetindi.

Epiktetos, azat edildikten sonra kendisini felsefeye adadı. Stoa felsefesi onunla kuramsal temellendirmelere yönelmeksiz, insana pratik yaşantının yasalarını bildiren bir ahlak öğretisi oldu. Domitianus öbür filozoflara yaptığını ona da yaptı. Senato kararıyla onu Roma'dan kovdu.

Roma'dan Nikopolis'e gitti ve orada yoksulluk içinde öldü (yaklaşık M.S. 135 senesinde). Yaşamında düşüncelerini kaleme almayan Epiktetos birçok öğrenci yetiştirdi. Nikopolis'teki öğrencilerinden Flavius Avrianus, derslerde tuttuğu notları düzenleyerek *Ditribai Enkheiridion* (Düşünceler ve Sohbetler) adlı bir kitap yazdı.

ÖNSÖZ

"Felsefe ile Uğraşıyorum" Deme "Kendimi Kurtarıyorum" De!

"Bizi felakete sürükleyen şey felsefeyi dilimizin ucuyla tadar tatmaz feylesof rolü oynamaya başlamak, başkalarına yardımcı olmayı düşünmek, dünya insanlarını ıslah etmeyi istemektir. Ey Dost? Önce kendini ıslah et? Sonra, insanlara felsefenin ıslah ettiği bir adam göster."

Etimolojik açıdan bilgiyi sevmek, ona dost olmak anlamına gelen felsefe farklı bir biçimde -hiçbir engellenme olmaksızın, arzu ve nefretin nasıl işlevsel olabileceğini öğrenmek biçiminde- ifadelendi onda. Zira sevmek ya da dost olmak dışımızdaki şeylerle kurulan bir irtibatı dile getirirler. O ise felsefeyi kişiyi kendi kılan, bireyin onun sayesinde özgürlüğe ve mutluluğa kavuştuğu bir şey olarak görür. Bu anlamda felsefe insanın olmazsa olmazıdır.

Erdemin daha ziyade teorik yanına vurgu yapılan ekollerden uzak duran ve pratik eylemi önceleyen Epiktetos, bu özelliğiyle Sokrates çizgisinin takipçisi sayılabilir. Malum olduğu üzere teorik erdem sağlıklı düşünmek ve eşyanın tabiatı hakkında doğru kanaatlere sahip olmaktır. Fakat pratik erdem akla göre hareket etmek, ahlaklı yaşamaktır. Onda pratik erdem en yüce erdemdir ve teorik erdem gayesidir. Dolayısıyla bilginin sadece bilgi olarak kalmasına karşı çıkar. Bilgi insan yaşantısında değişiklik yapmadığı sürece değersizdir, hatta kötüdür. Bu düşünce bize Sokrates'in "bilmek eylemektir" söylemini çağırıştır. Bu itibarla Epiktetos'ta bilge kişi bilgi ve eylem birlikteliğine sahip kişidir. Bunu şu şekilde örneklebiliriz: Yüzme konusunda eşit bilgi ve yeterliliğe sahip iki kişi bir ırmakla karşılaşır. Bunlardan biri yüzerek karşı kıyıya geçer. Diğerisi ise bunu yapmaya gücü elverdiği halde yapmaz. Epiktetos'a göre ırmağı yüzerek geçen, bilgisini eyleme dönüştüren kişi öbüründen daha yücedir.

O, bu kitabında bildik anlamda bir filozof olmaktan çok bir bilge olarak görünür; eş deyişle doğanın ve Tanrının yasalarına uygun davranmaya, içsel yüceliği, arılığı yakalamaya çalışan bir insan olarak...

Serkan ÖZBURUN
19.05.1999

DÜŞÜNCELER

Dünyada olup biten şeylerin bir kısmı elimizdedir, bir kısmı da elimizde değildir. Elimizde olanlar düşüncelerimiz, yaşantımız, arzularımız, eğilimlerimiz, nefretlerimiz yani iradi olarak eylediklerimizdir. Elimizde olmayanlar ise, mal mülk, şöhret, mevki yani irademizin dışında olan şeylerdir.

Elimizde olanlar hususunda tabiatımız gereği hürüz. Hiçbir şey bunlara engel olamaz. Elceğizimizin erişemediği şeylerde ise zayıf ve esiriz, binlerce engelle karşı karşıyayız, bunlar bizi umursamadan olagelirler.

Öyleyse, doğaları gereği köle olan şeyleri özgür, senin dışında olan şeyleri sana tabi sanıyorsan her adımda engellerle karşılaşacağını, bozguna uğrayacağını, kasvetleneceğini, Tanrı'dan da, insanlardan da şikayet eyleyeceğini aklından irak etme! Halbuki senin olanları benimser, gayrisini başkalarının iradesine terk edersen kimse sana istemediğin bir şeyi yaptıramayacağı gibi, istediğin bir şeyi yapmana da engel olamayacaktır. Eğer böyle hareket edersen kimseden şikayetçi olmaz, kimseyi suçlandırmaz, istemediğin bir şeyi yapmak zorunda kalmazsın. Hiç kimse sana kötülük edemez, seni düşman bilemez; acıklı bir şey de gelmez başına.

Arzuların amacı istenilen şeyi elde etmektir. Bunu unutma. Korkuların gayesi de korkuların önüne geçmektir. *İstediğini ele geçiremeyen bedbahttır; korktuğu çukura düşen sefil...* Gerçek menfaatinle örtüşmeyen şeye yalnızca nefret duyuyorsan ve o şey elceğizinin uzanabileceği bir şeyse korktuğun çukura asla düşmezsin. Lakin ölümden, hastalıktan, fakirlikten korkuyorsan sefalet kaçınılmazdır. Öyleyse korkularının yerlerini değiştir. Elceğizinde olmayanları, elceğizinde olan şeylerle takas et. Arzularına gelince, şimdilik onları tamamen yok eyle. Zira elinde olmayan bir şeyi arzu edersen bedbaht olman alınyazındır. Elinde olan şeyler hususunda ise, henüz bunların hangilerinin arzu edilmeye layık olduğunu bilme makamında değilsin. Bu makama erişmek için, uzaklaşman gereken şeylerden uzaklaşmakla, araman gereken şeyleri aramakla yetin. Fakat bunu yaparken daima ihtiyatlı ol ve acelecilikten sakın!

Seni eğlendiren, ihtiyaçlarını gideren, eş deyişle sevdiğin şeyler karşısında temkinli ol. Onların neliğini sorgula. En basit olanından başla işe. Bir çömleği sevdiğini idrak et. Böyle yaparsan, kırıldığında üzülmeyizsin. Eşini veya çocuğunu seviyorsan kendi kendine “fani bir varlığı seviyorum” de!

İnsanları üzen eşya ve hadiseler değildir, onlar hakkında sahip oldukları düşüncelerdir. Mesela ölüm bir felaket değildir. Eğer böyle olsaydı Sokrates'e de böyle görünürdü. Gerçek felaket, ölümün bir felaket ve şer olduğu yolundaki kanaattir. İşte bu nedenle üzüntülü, yeisli, bedbaht olduğumuz demlerde kendimizden gayrisini, yani fikir ve kanaatlerimizden başka bir şeyi itham etmemeliyiz.

Uğradığı felaketler yüzünden başkalarını suçlamak cahillere özgü bir tavidir. Yalnız kendini mesul tutmak, işte bu gözü açılmak üzere olan kişinin tavidir. Kendini ve başkalarını itham etmemek ise uyanık kimselerin tavidir.

Senin olmayan şeylerle asla övünme. Bir at gururla “Ben güzel bir atım” derse bu tahammül edilebilir bir şeydir. Fakat sen “Güzel bir atım var” diyorsan bil ki güzel bir ata sahip olmakla övünüyorsun. Bunda senin olan ne var? Hayal gücünü kullanman. Oysa hayal gücünü kullanırken tabiatı kolaçan etmelisin. İşte o zaman sahip olduğun bir meziyetle övünebilirsin.

Hayatında olup biten şeylerin dilediğin şekilde olmasını dileme. Nasıl oluyorsa öyle olmasını arzu et! Böyle davranırsan her daim mutlu olursun.

...

Bir şeyle karşılaşınca, ondan iyice istifade etmek için içinde bir fazilet bulunduğunu anımsa. Eğer güzel bir oğlan veya kız görürsen içinde perhiz denilen fazileti bulacaksın; karşına bir güçlük çıkarsa içinde cesaret denilen fazileti bulacaksın; şayet aşağılamaysa karşılaşırsan gönüllü sabrı bulacaksın. Onları alt etmek istiyorsan doğanın sana bahsettiği hasletlerle onlara karşı koyma alışkanlığını kazanmalısın. Böyle davranırsan hayali korkuların seni peşi sıra sürüklemeyecektir.

Bilgiç geçinmekten sakın. Bazı kimselerin nazarında önemli bir şahsiyetsen, kendinden şüphelen. Bil ki hem doğaya hem de harici eşyaya iradenin uyum sağlaması kolay değildir. Bunlardan birine sarılıp, diğerini ihmal etmen zaruridir.

Kölenin hizmette kusur etmemesini istiyorsan sen bir delisin. Böyle davranmakla, kötülüğün, kötülük dışında bir şey olmasını istiyorsun. Arzularının gerçekleşmesini mi istiyorsun? Bu ancak elinde olanları istemenle mümkündür.

Bu dünyada ziyafete çağrılmış bir misafir gibi hareket etmen gerektiğini unutma. Yemek önüne geldiğinde elini kibarca uzatarak bir lokma al. Tabacı önünden kaldırıyorsa buna mani olmaya çalışma. Yemek önüne gelmemişse istemeğe kalkışma, sıranı bekle. Çocuğa, kadına, makam ve mevkie, servete karşı da tutumun bu olsun. Böyle yaparsan tanrıların sofrasına oturmaya layık bir insan olursun. Sana verileni almaz, küçümsersen, o zaman yalnız tanrıların davetlisi olmakla kalmaz, onların dengi olur, onlarla birlikte hükmedersin.

Tüm insanların gerçek efendisi istenileni onlara veren, istenilmeyeni onların yolundan uzaklaştırandır. Demek ki hür olmak isteyen her insan ne başkalarının elinde olana yönelmeli, ne de onlardan kaçmalıdır. Bunu yapmayan kişinin köle olması zorunludur.

Eğer sonucu sana bağlı olmayan bir savaşa girmezsen yenilmezsin.

...

Bir kimsenin, şan ve şeref içinde yüzdüğünü, yüce bir mevkie yükseldiğini, son derece büyük bir refah içinde olduğunu gördüğünde hayal gücünün güdümüne girip, o kimseyi bu nasibinden dolayı bahtiyar sayma. Zira gerçekleştirilmesi elimizde olan şeylerde tamaha, gıptaya, kıskançlığa yer yoktur. Belki de sen paşa, meclis azası veya konsül olmak değil, yalnızca hür olmak istiyorsun. Bu amaca ulaşmak için yegane yol, elimizde olmayan şeyleri aşağısıdır.

Dövülebilir, sövülebilir, hakarete uğrayabilirsin. O insanların seni aşağıladıkları yolundaki kanaatin seni kızdırmakta. Fakat şunu unutma ki, eğer biri seni kızdırırsa, seni kızdıran o adam değil, senin bu konudaki kanaatindir.

...

Ölüm, sürgün gibi korkunç görünen şeyler -bilhassa ölüm- daima gözünün önünde olsun. Böyle yaparsan, basit endişelere düşmez, hiçbir şeyi fazla coşkunlukla arzu etmezsin.

...

Filozof mu olmak istiyorsun? Alay edilmeye hazırla kendini. Halk seni yuhalayacak ve: "Bir gecede filozof oldu bu adam. Böyle küstahça bakışı neden kaynaklanıyor acaba?" diyecek. Fakat bu küstahça bakış sende olmasın. Sana iyi ve güzel görünen düşüncelere sımsıkı bağlan. Metin olduğun takdirde, önceleri seninle alay edenlerin zamanla sana imreneceklerini bil. Eğer onların alaylarını önemsen iki misli gülünç olursun.

...

Şayet bir gün birine yaranmak için harici şeylere gönül bağlarsan seviyeni düşüreceğini bil. Tüm ahval ve şerait içinde filozof olmak sana kifayet etsin. Şayet filozof olduğunu göstermek istiyorsan, bunu kendine göstermeyi yeğle. Bu sana yeter.

Küçük düşeceğim. Bu dünyada bir hiç olarak kalacağım tarzındaki endişeler seni meyus etmesin. Küçük düşmek, hakir ve sefil olmak fenalık değildir. Zira başkalarının eliyle felakete uğratılamazsın. Dolayısıyla kötü durumlara da düşürülemezsin. Yüksek mevkilere geçmek veya bir eğlenceye davet edilmek senin elinde midir? Kuşkusuz hayır! Öyleyse nasıl olur da bu senin için bir küçük düşme ve şerefsizlik olabilir? Sen ancak sana tabi olan şeyle bir şeysin. Öyleyse nasıl olur da yeryüzünde bir hiç olursun? ... Bu işlerin senin iktidarında bulunduğunu, başkalarının değil de senin elinde olduğunu sana kim söyledi? Elinde olmayan bir şeyi başkasına kim verebilir? ... Eğer sahte nimetler kazanmak için hakiki nimetimi kaybetmemi istiyorsanız, teraziyi doğru tutmadığınıza, ne kadar nankör ve düşüncesiz olduğunuza dikkat edin. Neyi tercih ediyorsunuz? Parayı mı yoksa sadık bir dostu mu?

Gerçek şu ki; herkesin kendi işini yapması gerekir. Bu yeterlidir. Memleketine dürüst, bilge, alçakgönüllü, güvenilir bir vatandaş kazandırarak örnek bir insan olursan ona hizmet etmemiş mi olursun? Böyle yaparsan, kuşkusuz memleketine hizmet, hem de çok büyük hizmet etmiş olursun. Böylece faydan dokunmuş olur. "Öyleyse hangi seviyede bulunmam gerek" diye sual edecek olursan, sana derim ki: "Güvenilir ve alçakgönüllü kalarak elde edebileceğin bir seviyede." Fakat hizmet edeyim derken bu faziletleri kaybedersen, hayasız ve saygısız olursan, memleketine nasıl bir hayrın dokunabilir?

Bir ziyafette, bir toplantıda veya bir misafirlikte birisi senden üstün tutulursa, böyle bir şey hemcinsine nasip olduğu için sevinmelisin. Tabii bu sevinilecek bir şeyse... Yok eğer sevinilecek bir şey değilse buna nail olmadığın için üzülme. Eğer başkaları ellerinde olmayan şeyler için çalışıp çabalyor, sen de hiçbir şey yapmıyorsan, onlarla eşit muamele görmen olası değildir. ... Eğer bir şeye nail olmak istiyorsan pahasını ödemelisin. Fakat karşılığını vermeden bir şeye sahip olmak istiyorsan haksız ve tamahkarsın demektir.

Yapacağın her işte, o işe girişmezden önce bu işin sonunun nereye varacağını iyice düşün. Sonra teşebbüste bulun. Bu yolu tutmazsan, yaptığın her hareket zevk verir önce. Zira sonunun ne olacağını düşünmemişindir. Fakat rezalet baş göstermeye başlayınca hicaba boğulursun.

Çocuk gibi davranma. Bugün filozof, yarın tefeci, ertesi gün hatip, sonunda da kayserin vekilharcı olma. Bu işler bir arada yürümez. Bir tek adam olman gerek. İyi ya da kötü, ama bir tek adam. Ya ruhi, ya da bedeni şeylerle uğraşmalısın. Kısacası ya manevi, ya da maddi servet peşinde koşmalısın. Yani ya bir filozofun mizacını, ya da avamdan birinin mizacını tercih etmelisin.

Öncelikle neyi yapmak zorunda olduğuna, özgürlüğün nerede bulunduğuna, doğanın yapmanı istediği şeyi yapıp yapmadığına dikkat et! Sen kendini bildiğin sürece başkalarının seni aşağılaması ve incitmesi mümkün değildir. Sen ancak incindiğini düşlediğin anda incinirsin. Eğer bu söylenenleri akıldan irak eylememeyi alışkanlık haline getirirsen komşundan, hemşerinden ve amirinden her daim hoşnut olursun.

Şunu unutma ki dinin temeli, ilahlar hakkında doğru ilgilere sahip olmaya, onların var olduklarına ve kutsal kayralarını bütün aleme yaydıklarına, onların tüm alemi hikmetlice idare ettiklerine inanmaktır. Ayrıca onlara itaat etmeye, her şeyin tanrısal bir hikmetle gerçekleştiğine, bunların mutlak anlamda iyi olduğuna inanmalı, başına gelenlere rıza göstermeli, varoluş nedeninin bu olduğunu bilmelisin.

Kahine giderken herhangi bir nimete karşı ne bir eğilimin ve ne de bir nefretin olsun. Aksi takdirde daima titreyeceksin. Şuna inan ki istikbalde başına gelecek bir hadise sana yabancısıdır ve onun seninle hiçbir alakası yoktur. Keyfiyeti ve kemiyeti ne olursa olsun onu faydalı kılmak senin elindedir. Kimse buna engel olamaz.

Mümkün olduğunca susmayı yeğle ya da sadece söylenmesi zaruri olan şeyleri söyle ve bunu özlüce söyle. Nadiren de olsa vaziyet icabı konuşman gerekir. Böylesi durumlarda kesinlikle alelade konulardan bahis açma. Havai mevzulardan olan gladyatör mücadelelerinden, at koşularından, atletlerden bahse kalkma, yiyip içmekten söz açma. Bilhassa övgü, yergi ve karşılaştırmalardan uzak dur.

...

Becerebilirsen dostlarının konuşmalarını edebe uygun mevzulara kaydırmaya çalış. Eğer yabancılar arasındaysan hiç ağzını açma.

...

Uzun süreli, sık kakhahalarla gülmekten irak dur.

Zorunlu olmadıkça hiçbir şey için yemin etme. Zor durumda kalırsan mümkün olduğunca az yemin et. Evinden dışarıda yemek yeme, tüm ziyafetlerden uzak durmaya çalış. Fakat çok önemli bir sebep seni buna mecbur ederse ayaktakımı gibi hareket etmemeye dikkat et. Bil ki, davetlilerden biri edepsizse onun yanında oturan ve onun gibi hareket eden, özünde ne kadar arılık olursa olsun zaruri olarak kirlenir.

...

Bedeni ve ruhi ihtiyaçlarını (yeme, içme, elbise, ev, hizmetçi vb.) gerektiği kadar ve gerektiği şekilde karşılamayı dile.

...

Mümkünse, evlenmeden önce cinsel zevklere karşı perhizkar ol. Eğer bunları tatmak istiyorsan en azından meşru bir şekilde tat. Ve bu zevkleri tadanlara karşı haşin olma. Onlara kırıcı davranma ve sürekli olarak yaptığın cinsel perhizle övünme!

Eğer biri bir kimsenin seni yerdiğini dillendirirse iddia edilen şeyleri reddetmeye kalkma. Ona şöyle de: *“Hakkımda bunları söyleyen kimse, şüphesiz diğer kusurlarımdan bihaber. Zira bundan haberdar olsaydı yalnızca bunları söylemekle yetinmezdi.”*

...

Bazı kimselerin hikaye ve eserlerini ne dinle, ne de dinlemeye git. Fakat mecbur olursan buna katlan, vakarını ve huzurunu muhafaza et, en ufak bir sıkılganlık belirtisi gösterme.

Alelaide konuşmalarda, iştirak ettiğin savaşıardan ve karşılaştığın tehlikelerden damdan düşercesine ve uzun uzadıya bahsetme. Zira bunları anlatmaktan sen büyük bir zevk duysan bile başkaları dinlemekten pek hazzetmeyebilir.

...

Garip davranışlarda bulunmamaya özellikle dikkat kesil. Böyle yaparsan avami bir kılığa bürünür, başkalarının gözündeki itibarını düşürürsün.

Edebe muhalif lakırdılara kendini kapıp koyuverme. Bu, çok tehlikelidir. Böyle konuşmalara şahit olursan, yeri geldiğinde bu tarzda konuşanı azarlamaktan çekinme. Eğer bu mümkün değilse sus; kızaran çehrenle ve ciddi bakışlarıyla bu cins lakırdılardan hazzetmediğini belli et.

...

Şayet hayal gücün bir şehvet canlandırırsa gözlerinde, şehvetin peşinden sürüklenmemek için teyakkuz halinde ol. Şehvetini ertele. Kendine mühlet ver. Zevk anıyla, peşi sıra gelecek pişmanlık anını karşılaştır. Kendinden şikayetçi olacağını düşün. Şehvetin hazzıyla, ona karşı koymuşluğun vereceği övünç hazzını mukayese et. Eğer bu zevki tatmanın tam vakti olduğunu düşünüyorsan, onun tuzaklarına ve cazibesinin aldattıcılığına karşı tedbir al. Ve ona en büyük haz olan yenmenin hazzıyla karşı koy.

Gücünü aşan bir rolü oynamayı üstlenirsen, rolünü iyi yapamayacağın gibi yapabileceğin bir rolü de yapmamış olursun.

...

Yürürken çiviye basmamaya, ayağının burkulmamasına nasıl dikkat ediyorsan aynı şekilde varlığının en esaslı tarafının yani aklının da çarpılmamasına dikkat et! Hayatının her anında bu kaideye riayet edersen daha sağlam adımlarla ilerlemiş olursun.

Nasıl ki ayak, pabucun ölçüsüyse, servetin ölçüsü de vücuttur. Bu kurala uyarsan doğru yoldan hiç şaşmazsın. Bunu önemsemezsen mahvolursun. Bir uçurumda yuvarlanan insan misali hiçbir şeye tutunamazsın. Bu pabuç için de böyledir. Ayağının ölçüsünü bir defa aştın mı önce yaldızlı ayakkabıların, sonra erguvani kumaş ayakkabıların olur, sonunda nakışlı ayakkabı istemeye kalkışırsın. Zira ölçüyü bir defa aşan için sınır diye bir şey olmaz artık.

...

Genç kadınlar kocalarının gözünde metrestirler. Bu kadınlar, kocalarını zevklendirdikleri ölçüde itibar kazandıklarına bakarak hoşla gitmek arzusuyla süslenmeyi düşünürler yalnızca. Bütün ümitlerini süse bağlarlar. Bu yüzden onlara, sahip oldukları irfan, iffet, tevazu nispetinde hürmet göreceklerini anlatmak gerekir. Hiçbir şey bu iş kadar faydalı ve zaruri değildir.

Değersiz bir insanın alameti uzun süre sporla uğraşmak, uzun süre içmek, uzun süre yemek yemek, maddi ihtiyaçlarını karşılamak için uzun zaman sarf etmek, kısacası biteviye bedeniyle uğraşmaktır. Bunlar hayatımızın esasları değil, ayrıntısı olmalıdır. Bunları şipşak yapıvermelidir insan. Bütün dikkatimizi ruhumuza yoğunlaştırmalıyız.

Şu şekilde düşünmek, doğru düşünmek değildir. “Ben sizden zenginim. Öyleyse sizden iyiyim. Ben sizden daha belîğ konuşuyorum. Öyleyse sizden daha değerliyim.” Doğru muhakeme etmek için şöyle düşünmelidir: “Ben sizden zenginim yani servetim sizinkinden fazladır. Ben sizden daha belîğ konuşuyorum, öyleyse benim hitabetim sizinkinden daha üstündür.” Çünkü sen, ne servet, ne de hitabetsin.

...

Bir kimsenin çok erken yunduğunu görürsen böyle yapmakla kötü ettiğini söyleme. Sadece zamanından önce yıkandığını söyle. Birinin çok fazla şarap içtiğini görürsen, böyle yapmakla kötü ettiğini söyleme. Sadece fazla içtiğini söyle. Zira o insanın böyle hareket etmesinin sebebini tam olarak bilmeden kötü ettiğini bilemezsin. Aksi takdirde gözünle gördüğün şey hakkında değil de başka bir şey hakkında hüküm vermiş olursun.

Kendine asla filozof deme! Cahillerin önünde güzel özdeyişleri sayıp dökme. İyisi mi bu deyişlerin söylediği şeyleri yap. Mesela bir ziyafette nasıl yemek yenmesi gerektiğini anlatma. Fakat nasıl yenmesi gerekiyorsa öyle ye.

...

Cahiller meclisinde derin meseleler konuşulmaya başlanırsa sükutunu muhafaza et. Zira hazmedilmeyen bir şeyi iade etmede büyük bir tehlike vardır. Eğer bir gün biri çıkar da senin hiçbir şey bilmediğini iddia ederse ve sen buna öfkelenmezsen filozof olmaya başlamışsın demektir. Bilindiği üzere koyunlar ne kadar ot yediklerini çobanlarına göstermezler, fakat yediklerini hazmedip, onları süt ve yüne dönüştürürler. Sen de cahillere vecizeler döktürmekten sakın. Hazmettiklerini davranışlarıyla göster.

Mütevazı bir hayat yaşamayı ve bedenine karşı haşın davranmayı adet edinmişsen bununla gururlanma. Eğer yalnızca su içmekle yetiniyorsan, yalnızca su içtiğini her fırsatta söylemeye kalkma. Sabra tahammüle alışmak istiyorsan bunu yalnız kendin için yap, başkaları için değil. Heykelleri kucklamaya kalkışma. Çok susadığında ağzına bir yudum su al, sonra tükür onu. Ve bunu kimseye söyleme.

...

Cahil hayrı ve şerri kendisinden bilmez, hep başkalarından bilir. Bilge ise başına gelen her türlü iyilik ve kötülüğü kendinden bilir.

Bir adamın hikmet ve marifet tahsilinde terakki ettiğini gösteren alametler şunlardır: Kimseyi yermez, kimseyi övmez, kimseden şikayet etmez, kimseyi itham etmez, bilgiçlik taslamaz, kendinden asla bahsetmez. Elde etmek istediği bir şeyi elde etmede bir güçlülle karşılaşırsa bundan yalnızca kendisini mesul sayar. ...

Zorunlu olan şeylere tabi olmasını bilen kişi, ilahi meselelerin özünü bilir.

SOHBETLER

“Yarın kendimi yola sokacağım” demek, “bugün saygısız, sefih, alçak, azgın, tamahkar, hakkaniyetsiz, menfaatperest, hain olmak istiyorum” demektir. Fenalık için kendine ne kadar mühlet verdiğine bir bak. “Fakat yarın bambaşka bir adam olacağım” diyorsun. Niye bugünden başlamıyorsun? Bugün, yarın için hazırlan. Böyle yapmazsan yine erteleyeceksin.

Aklını kullanan birine makul olmayan şey kadar tahammül edilmez bir dert yoktur.

İnsanlar kendilerine ya çok yüksek ya da çok alçak kıymet biçerler. Herkes kendine ne kıymet biçerse pahası odur. Bu durumda kendine ister hür, istersen köle olarak kıymet biç. Bu, senin elindedir.

Dostum, hürriyetle delilik kesinlikle bir arada bulunmazlar. Hürriyet sadece güzel değil, aynı zamanda akla uygundur da. Başımıza gelenlerin planladığımız gibi olmasını istemek kadar budalalık ve körlük yoktur.

...

Sense her şeyin en yücesi ve en önemlisi olan bir meselede yani hürriyette hevesle fantezinin hükümran olmasını istiyorsun. Hayır dostum, hayır! Hürriyet, olayların seyrinin senin hoşlandığın şekilde gelişmesinde değil, nasılsa öylece gelişmesindedir.

Yüksek bir makamı işgal ediyorsun. İşte hemen idaren altındakilerin zorbası ve zalimi oluverdin. Artık kim olduğunu ve kimlere hükmettiğini hatırlamayacak mısın? Akrabana ve kardeşlerine hükmediyorsun. “İyi ama ben bulunduğum yeri satın aldım. Benim ayrıcalıklarım ve haklarım var!” diyorsun.

...

Ey zavallı! Senin tüm kaygıların balçık ve çamurdur; sadece fanilerin kanunu olan beşeri kanunları düşünüyorsun ve gözlerini ilahi kanunlara açmıyorsun.

Hiçbir gücün güç yetiremeyeceği kişi kimdir? O, kararlarında sebatlı ve elinde olmayan herhangi bir şeyin kendisini sarıp sarmalmasına izin vermeyen kişidir.

Bana göre o bir atlettir. Birinci savaşa dayandı, peki ikincisine dayanabilecek midir? Paraya dayandı diyelim, güzel bir kadına karşı koyabilecek midir? Hadi gündüzleyin halk arasında isteklerini gemledi, geceleyin ve tenhada dayanabilecek midir? Şan ve şerefe, aşağılanmaya, pohpohlanmaya, ölüme dayanabilecek midir? Bütün rahatsızlıklara, her çeşit üzüntüye katlanabilecek mi? Tek kelime ile düşlerinde bile başarılı olabilecek mi? İşte benim aradığım atlet!

...
Herhangi bir kişi başka insanlardan fazlaca bir şeye sahip olursa ya da olduğunu zannederse ve illa bilge değilse elbette gurur ile göğsü kabarmak, böylece kötü yola sapmaktan kurtulamayacaktır.

Bir taş küfret; neye yarar bu? Taş seni duymaz. İşte bu sebeple taşı taklit et ve sana edilen küfürleri duyma!

Dostum, durumu enine boyuna öğrenebilmek amacıyla gönderdiğimiz kişiyi bunca kötü seçtiğimiz için aptalın ta kendisiyiz. Bu işleri senden önce araştırıp düşünmüş olan Diogenes bize başkaca bir yol gösterir. O bize der ki: *Utandırıcı olmayınca ölüm korkunç, kötü bir şey değildir. İftira ise kimi gerzeklerin şamatasından ibarettir.*

Unutma ki bütün facialara zemin hazırlayanlar zenginler, zorbalı ve krallardır.

...
Eğer gövdemi ve maddi hazları seversem, servete düşkünsem mahvolmuşumdur, bir köleyim demektir. Böylece hangi noktadan avlanacağımı, nereden vurulacağımı belli etmişim demektir.

Körlere, topallara acıyorsun. Niçin kötü insanlara acıımıyorsun?
Başkaları nasıl topal ve kör ise, onlar da kötüdürler.

Hata işlemem mümkün değildir. Fakat hata işlememek için sürekli tetikte olmam mümkündür. Bu arkası kesilmeyen dikkatin yapabileceğim hataların sayısını düşürmesi ve bir kısmını ortadan kaldırması da büyük bir şeydir.

Bir süreliğine ruhsal alemde terakki etmeyi düşünüyor, fırsat bulunca bunu yapacağını söyleyerek kendini kandırıyorsun. Yanılıyorsun. Bugün küçük bir kusurunu gidermezsen, yarın büyük bir kusura yuvarlanırsın. Bunu devam ettirirsen, asla önünü alamayacağın bir alışkanlık çukuruna düşersin.

Dostum, en iyisi sen bana ihtiraslarına hakim olduğunu, arzularına istikamet verdiğini ve inançlarında hakikatin yolundan yürüdüğünü göster. Ne zindandan, ne sürgünden, ne ıstıraptan, ne fakirlikten, ne de ölümden korktuğuna beni ikna et. Eğer bunlar yoksa ne kadar güzel kitaplar yazarsan yaz, şuna inan ki sen henüz zavallı bir çömezsün.

İnsanların helaki, tedbir ve güvenlerini sürekli yanlış ve kötü kullanmalarından kaynaklanır. Hepsini, üzerlerine saldıran yırtıcı kuştan kurtulmanın ve sinmenin bir yolunu bulmak için, yakalanmaları amacıyla kurulan bir tuzak olan ağın içine düşen geyikler gibidirler.

Zina halinde yakalanmış bir sefih, Diogenes'e; "Kadınlar orta malıdır. Bu tabiatın vazgeçilmez bir kanunudur." diyordu.

Sofraya konulan etler de önce orta malıdır, herkesindir. Ama tabaklara dağıtıldıktan sonra komşunun payına düşeni tabağından almaya kalkışırsan bütün namusunu, arını yitirmiş olursun. Tiyatro da herkes için ortaklaşadır. Fakat yerler tutulduktan sonra oturmak için komşunu ne yerinden kaldırmaya çalışır, ne de kaldırılabirsin. Kadınlar da böyledir. Kanunu vazeden onları dağıtıttıktan ve her biri kocaya vardıktan sonra, kendi karını bırakıp komşunun karısını almaya kalkışman doğru mudur? Eğer böyle davranırsan sen bir insan değil, ya bir maymun ya da bir canavarsın!

İnsanlar arasında, gerçekten sevinmeye değer, onlara şeref bahşeden ve faydalı olan bir mesele olduğunda sevinmeli ve sadece o zaman kendilerini kutlamalıdır.

Ölmek insanlar için bir felakettir. Bir başak için sararıp olgunlaşmamak ve biçilmemek ne ise, bir adem oğlu için de ölmek odur.

Eğer Tanrı koruyup gözetmen için sana bir yetim emanet etseydi, ona özen gösterir ve bu kadar kıymetli bir emanete ziyan gelmesine meydan vermezdin.

Oysa koruyup gözetmen için seni sana emanet etti. Dedi ki: “Seni daha sadık, daha şefkatli bir velinin ellerine teslim edemedik. Bu çocuğu, fitratı icabı neyse öylece koru, gözet. Onu tüm saflığıyla, vefasıyla, asaletiyle, her türlü ihtiras ve karmaşadan uzak tutarak yetiştir!”

Oysa sen kendini ihmal ediyorsun. Ne vefasızlık, ne cinayet!

İnsan olma haysiyetine uygun davranabilmek pek kolay bir şey değildir. İnsan, akıl sahibi fani bir canlıdır ve onu hayvandan ayıran yanı aklıdır. İnsan, akıldan uzaklaştığı, akılsızca davrandığı zaman insan yiter ve hayvan belirir.

...

Bizler ambarında nice zahiresi olduğu halde yiyemediği için zayıf düşen kimselere benzeriz. Güzel ahlak kaidelerimiz vardır mesela. Ama bunlar sadece laf ebeliği etmek içindir, uygulamak için değildir.

Hareketlerimiz, sözlerimizi yalanlar.

Henüz doğru dürüst bir adam değilizdir ama filozof rolü oynamak isteriz. Yük, çok ağırdır bizim için. Bu durum aynen iki kiloluk yükü taşıyacak gücü olmayan birisinin Aias'ın taşını omuzlamaya kalkışmasına benziyor.

Servetinin bir kısmını kaybettin. Bunu asla teselli olunmaz bir kayıp sayıyorsun. Fakat vefayı, saffeti, tevazuu elden bıraktığın vakit kendini bir şeyler kaybetmiş saymıyorsun. Halbuki serveti kaybettiren irademizin dışında bir kuvvettir. Servete sahip olmamak ve kaybetmek utanılabilir bir şey değildir. İç servetimize gelince, onu ancak kendi hatamız sebebiyle kaybederiz. İç servetine sahip olmamak utanılabilir ve vahim bir şey olduğu gibi buna sahip olduktan sonra kaybetmek de çok ayıp ve çok acıdır.

...

Felsefe, zaruri ve gerekli konularda bilginin ne kadar cılız olduğunu anlamakla başlar.

Hayır ve şer, namusluluk ve namussuzluk, doğru ve yanlış, mutluluk ve mutsuzluk ve de ihmalkarlık hususunda her insan şöyle ya da böyle bir düşünceye sahiptir Fakat nasıl oluyor da bu konulardaki bazı özel olayları muhakemede sıkça yanılıya düşüyor? Daha önce söylediğim gibi bu müşterek mefhumlarımızı çok kötü tatbik ettiğimizden, iyice çözümlenmemiş peşin hükümlerle akıl yürütmemizden kaynaklanıyor. Güzel, iyi, kötü, doğru, yanlış gibi kavramlar herkesin iyice ölçüp biçerek uygulamasını öğrenmeden uluorta kullandığı kavramlardır. Kavgalar, çatışmalar ve savaşlar hep bundan doğar. Ben “Bu doğrudur” derim. Başka biri “Doğru değildir” der Nasıl anlaşmalı? İyi muhakeme etmek için elimizde herhangi bir mihenk var mı? Bu mihenk acaba kanaatlerimiz mi olmalı? Fakat işte iki kişi olmamıza karşın, ikimizin de birbirimize zıt kanaatleri var. Zaten kanaat nasıl güvenilir bir yargıç olabilir? Delilerin bile kendilerine özgü kanaatleri yok mu? Fakat hakikatin gün yüzüne çıkması için güvenilir bir kuralın olması gerekir. Zira Tanrının, kullarını, kendilerini idare edebilmek için bilmeleri zorunlu olan konularda koyu bir cehalet içinde bırakması imkansızdır. Öyleyse yanılıya düşmemizi önleyecek, kanaatlerin delice cüretkarlığından bizi kurtaracak bir kaideyi aramamız icap ediyor. Bu kaide, cinste görülen özellikleri nev'e uygulamaktır. Böylece herkesçe tasdik edilen kaidelerle hareket edersek özel vakalar karşısında yanlış hüküm vermekten kurtulur, doğru yolu buluruz. Mesela bizde iyilik diye bir mefhum var. Şehvetin iyi olup olmadığını anlamak istiyorsak, şehveti bu düşünce doğrultusunda çözümlenmeli, onu bu terazide tartmalıyız. Şehveti, benim ölçü aletim olan iyiliğin özellikleriyle tartmam gerek. Neticede onu hafif bulur ve iterim. Zira iyilik güvenilir bir şeydir, şehvet karşısında terazide çok ağır basar.

Fakirlikten, sürgünden, zindandan, ölümden korkma. Fakat korkudan kork!

Mavi yolculuğa çıkıp da, deniz ve gökle baş başa kaldığımda beni çepeçevre kuşatan sudan korkarım. Bir kaza olduğunda bu suyun tümünü yutacağımı sanırım. Üç kulaç suyun boğulmam için yeterli olacağını düşünmem. Aynı şekilde yer sallandığında bütün şehrin başıma yıkılacağını zannederim. Bir tek kiremidin kafatasımı parçalamaya yeteceğini düşünmem. Ah! Yanılığın talihsiz kölesi.

Sana bir ihtiras musallat olduğunda onunla mücadele etmeyi yarına bırakırsan, yarın gelecek ve sen mücadele etmeyeceksin. Böyle hep yarınlara erteleye erteleye sadece yenilmekle kalmayacak, aynı zamanda öyle bir umarsızlığa saplanacaksın ki günah işlediğinin bile farkına varmayacaksın. Sonunda Hesiodos'un şu mısralarındaki gerçeği iliklerinde hissedeceksin: "Bugünün işini yarına bırakan kendini felaketlere bırakmıştır."

Dostluğu yalnızca hikmet ve irfan sahibi kimseler anlayabilir. İyi ve kötünün ayırımında olmayan bir insan nasıl sevebilir?

Şu iki adamın dost olup olmadıklarını öğrenmek istiyorsan, kardeş midirler, birlikte mi büyümüşlerdir, aynı hocadan mı ders görmüşlerdir diye meraklanma. Sadece onların iyi olarak gördükleri şeyin ne olduğunu öğrenmeye çalış. Eğer "iyi" dedikleri şey elimizde olmayan bir şeyse onların dost olduklarını söylemekten imtina et! Vefalı, hakikatli, özgür olmadıkları gibi dost da değildirler. Fakat "iyi" dedikleri şey irademiz altında olan ve akli selime uygun bir şeyse onların, baba, oğul, kardeş olup olmadıklarını, uzun süredir birbirini tanıyıp tanımadıklarını düşünme, hiç tereddütsüz onların dost olduklarını söyle. Zira dostluk saffetin, vefanın ve tüm güzelliklerin kaynaştığı mekanın haricinde olamaz.

Güzel konuşma sanatı nasıl varsa, aynı şekilde bir de güzel dinleme ve anlama sanatı vardır.

...

Hain ve hayırsız bir insana, istenilene yapmadığını, istenilmeyeni yaptığını ispat edersen onu doğru yola getirmiş olursun. Fakat bunu ispatlayamazsan, ondan şikayet etme, kendinden şikayet et!

Nasıl ki bir sarraf ayarı yüksek bir altını reddetmezse, ruh da hakiki nimetleri reddetmez. Bununla beraber çoğunlukla kalp akçeleri de reddetmez. Çünkü görünüş onu aldatır. Çünkü kalp olanı kalp olmayandan ayırt edecek bilgiye sahip değildir.

Nasıl ki yumuşak peynir olta iğnesine elverişli bir yem değildir, aynı şekilde gevşek adamlar da felsefi hakikatlere elverişli değildirler.

Bir çocuk, ağzı dar, içi fındık ve incir dolu bir çömleğe elini sokar. Avucunu mümkün olduğunca doldurur. Sonra elini dışarı çıkarmayınca ağlamaya başlar. Diyorum ki "Evladım avucundakilerin yarısını bırak. Elini yine dolu olarak dışarı çıkarabilirsin." İşte sen böyle bir çocuksun. Çok şey istiyor fakat bunları elde edemiyorsun. Az şey iste, o zaman istediğin şeyi kavuşacaksın.

Dindarlığımız mutaassıplığa dönüşmesin. Can u gönülden yaptığınız perhizlerde ve beden talimlerinde fevkaladeliğe uzanmayın. Bunları övgü ve gösteriş için yapmayın, Aksi takdirde bilge değil, hokkabaz olursunuz.

Alışkanlıklarını karşıt alışkanlıklarla boyunduruk altına al. Şehvete mi düşkünsün, kendini ondan mahrum ederek onu boyunduruk altına al. Tembel misin? İşe sarıl. Şaraba mı düşkünsün, suyla iktifa et. Tüm kötü alışkanlıklarına böyle muamele et. Boşuna uğraşmadığını göreceksin. Kendine iyice güvenmeden kötü alışkanlıklarının yanından bile geçme. Zira tarafların gücü henüz dengelenmemiştir. Seni mağlup etmiş olan, yeniden mağlup edebilir seni.

Yalnızlığı yok eden şey herhangi bir insanla buluşmak değildir. Belki faziletli, vefalı, inayetli bir insanla görüşmektir. Ey yalnız kişi! Bil ki Tanrı da yalnızdır ve bu yalnızlığından hoşnuttur. O her şeyi kendinde bulur. Sen de ona benzemeye çalış, bu senin elindedir. Kendinle hesabı et! Kendine söylemen gereken, sorman gereken o kadar çok şey var ki. Niçin başkalarına ihtiyaç duyuyorsun. Sen ki her türlü yardımdan mahrumsun. Ne baban, ne kardeşin, ne çocukların, ne de dostların var. Hepsini kaybettin. Fakat unutma ki sana hizmette kusur etmeyecek, her konuda sana yardımcı olacak ölümsüz bir baban var.

Nöbetçiler yanlarına sokulanlara parolayı sual ederler. Sen de öyle yap. Hayal gücüne yanaşan her şeye parolayı sor. Böyle yaparsan hiç baskına uğramazsın.

...

Bizi felakete sürükleyen şey, felsefeyi dilimizin ucuyla tadar tatmaz feylesof rolü yapmaya başlamak,

başkalarına yardımcı olmayı düşünmek, dünya insanlarını ıslah etmeyi istemektir. Ey dost! Önce kendini ıslah et! Sonra insanlara felsefenin ıslah ettiği bir adam göster. Hemcinsinle yiyip içerken, gezip dolaşırken hal ve hareketleriyle örnek ol onlara. Böylece aydınlat onları. Onlara uy, onları kendine üstün tut, onlara tahammül eyle. Ancak böyle faydalı olursun onlara.

İnsanın asaleti faziletten temellenir, doğuştan değil. ... Acaba insanoğlu için de onu diğerlerinden ayıracak bir vasıf, değerini belirleyecek bir ölçü yok mu? O şey saffet, vefa, adalet değil midir? Bu hususta benden üstün olduğun noktayı bana göster. Bir insan olarak benden daha üstün olduğunu ispat et. Eğer bana: “Ben zarar verebilirim, tekme atabilirim” diyorsan sana cevabım şu olacaktır: “Sen insana değil, eşeğe özgü bir vasıfla övünüyorsun”.

Sık sık temasta bulunduğumuz kişiler üzerimizde önemsenecek kadar etki bırakırlar. Sürekli sefih bir adamla düşüp kalkıyorsan, çok sağlam bir şahsiyetin yoksa onu ıslah edeceğini umma. Bilakis onun seni ifsat etmesinden kork. Madem ki cahillerle düşüp kalkmak bu kadar sakıncalıdır, öyleyse onlarla bir aradayken çok dikkatli ol!

Nasıl oluyor da cahiller münakaşalarda sizden baskın çıkıyorlar ve sizi susmaya mecbur ediyorlar? Çünkü onlar batıl prensiplerine sınıksız bağlanmışlardır. Sizler ise prensiplerinizin gerçekliğine pamuk ipliğiyle bağlısınız. Sizin hakikatleriniz yürekten doğmuyor, dudaktan doğuyor. Cılız ve ölü oluşlarının sebebi bu. Böyle olduğu için prensipleriniz halkın kahkahasına maruz kalıyor, güneşte balmumu gibi eriyor. Öyleyse bal mumundan kanaatlere sahip olduğunuz sürece güneşten uzak durun.

Tehlike hakimler içindir. Zira sen suçlu olarak ölemezsin, fakat onlar bir suçsuzu öldürebilirler.

...

Nasıl ki hekimlik müzmin hastalar hava değişikliği salık verirlerse aynı şekilde felsefe de kökleşmiş huyları olanlara bunları değiştirmelerini salık verir. Zira bu huyların oluşmasına sebep olan hava onları arttırmaktan başka bir işe yaramaz.

Çocuk olmak nedir? Musiki ve edebiyattan anlamayana nasıl ki çocuk denilirse yaşamasını bilmeyene ve doğru kanaatlere sahip olmayana da çocuk denilir.

Sağlık hayır, hastalık şerdir diyorsun. Yanlış bir düşünce. Sağlığı iyi kullanmak hayır, kötü kullanmak şerdir. Hastalığı iyi idare etmek hayır, kötü idare etmek şerdir. Her şeyden, hatta ölümden bile hayır sızdırmak mümkündür.

...

Bir jimnastik hocası boynumu, omuzlarımı, kollarımı yoğurarak, zor idmanlar yaptırarak beni spora alıştırdı. “Şu ağırlığı iki elinle tutup iyice kaldır” der. Gülle ne kadar ağır olursa kaslarım o derece kuvvetli olur. Bana kötü davranan, küfreden bir adam da böyledir. Beni bedensel idmanlardan tamamen farklı faydaları olan idmanlara alıştırdı; sabra, tatlılığa, merhamete...

Mutluluk ve arzu bir arada yaşamaz.

Filozof kimdir? Kendisini dinleyeni Roma valisinden daha özgür kılabilen adamdır filozof.

...

İnsanlara boyun eğmenin yolu eşyaya boyun eğmekten geçer.

Uğursuz bir kelimeymişçesine “ölüm” kelimesini kullanmaktan kaçınıyorsun. Doğanın işlerini dile getiren şeylerde uğursuz bir taraf yoktur. Fakat tembellik, arsızlık, alçaklık, küstahlık gibi tüm kötü huylar uğursuzdur. Bunları yapmadıkça “ölüm” kelimesini kullanmaktan korkmamak gerekir.

Ne olimpiyat yarışlarında kazanılan zaferler, ne de muharebelerde elde edilen galibiyetler mutlu kılar insanı. Yalnızca kendi üzerinde kazandığı zaferler bahtiyar eder onu. Nefsin tuzaklarına karşı koymak en büyük savaş demektir. Bir kere, iki kere, birçok kere bozguna uğradın. Pes etme! Galip gelirsen sanki hiç yenilgi tatmamış bir insan gibi ömrün boyunca mesut olursun.

...

Arzu ve korkularını bertaraf et! Sana zulmeden kimsenin kalmadığını göreceksin.

Bir insanın özgür olup olmadığını anlamak için mevkiine bakma. Zira iş tersinedir. Makam yükseldikçe esirlik artar.

...

Hiçbir şeyden korkma, hiçbir şey isteme. Böyle hareket edersen, hiç kimsenin sana karşı kullanabileceği tehlikeli bir silahı olmaz, tıpkı atın ata, arının arıya karşı kullanabileceği tehlikeli bir silahı olmadığı gibi... Arzu ve korkularının seni esir etmek için kalbinde konuşlandırılmış, sanki bir kaledeymişçesine komutanları tarafından beslenen silahlı bir ordu olduğunun ayırımında değil misin? Bu orduyu koy. Kalene egemen ol! İşte o vakit özgür olacaksın.

Kim bile isteye cinayet, haksızlık, kuruntu, endişe, ıktıntı içinde her daim hırslı, kıskanç, şikayetçi, utangaç, arzularına ulaşamadan, korkularına esir olarak yaşamak diler? Hiç kimse. Kısacası nasıl ki tüm istemediği şeyleri yapan kötü bir adam mevcut değilse, hür olan kötü bir adam da mevcut değildir.

Arzu ettiğini elde ettiğinde mesut olacağını zannediyorsun. Yanılıyorsun. Onu elde ettiğinde aynı endişeler, aynı kederler, aynı nefretler, aynı korkular, aynı arzular baş gösterecek. Saadet bir şeyi elde etmekte ve ondan zevk almakta değil, hiçbir şeyi arzu etmemektedir. Zira saadet hür olmaktır.

Bizi esarete götüren şeylerin yalnızca şan, şeref, mevki ve servet arzusu olmadığını unutma. Rahatlık, yolculuk, okuyup yazma arzusu da bizi esarete sürükler. Kısacası bize yabancı olan her şey, onlara değer verdiğimiz takdirde bizi esarete götürür.

...

Hakiki saadetin özelliği devamlı olması ve herhangi bir engelle karşılaşmamasıdır. Bu iki özelliğe sahip olmayan saadet gerçek saadet değildir.

...

İnsanların yapıp etmelerini onları tenkit etmek ve aşağılamak için değil, kendine şöyle söyleyerek onları tatbik etmek için gözlemler: “Aynı cürümleri işliyor muyum? Bunları yapmaktan ne vakit vazgeçeceğim. Kendimi ne vakit hale yola koyacağım. Kısa bir süre önce bu insanlar gibi hareket ediyordum. Tanrıya şükürler olsun ki artık onlar gibi günah işlemiyorum.”

Tüm leyali okuyup yazmakla, çalışmakla, incelemekle geçirdiğinde sana gayretli bir insan diyeceğimi mi sanıyorsun? Şüphesiz ki hayır! Her şeyden evvel bunları niçin yaptığını bilmem gerek. Zira metresini görebilmek için sabahlayan adama gayretli demem, aşık derim ben. Şöhret için uyumayana haris, para için uyumayana menfaatperest derim. Fakat zihnini geliştirmek, olgunlaştırmak, doğaya uymaya alışmak ve vazifeni yerine getirmek için uyanık kalırsan ancak o zaman “gayretli” ismini hak edersin. Zira insana yaraşan biricik gayret budur.

Arif olan kötü insanlardan hep daha fazla kötülük yapmasını bekler. Biri ona küfrettiğinde kendisini dövmediği için teşekkür eder. Biri onu dövdüğünde kendisini yaralamadığı için teşekkür eder. Biri onu yaraladığında kendisini öldürmediği için teşekkür eder.

İnsanoğlunu mutlu kılan mevki makam sahibi olmak değil, o mevki doldurmak, o yere layık olmaktır.

İnsan ruhu kadar kolay idare edilen bir şey yoktur. Sadece istemek gerekir. O zaman her şey olur. Fakat kendini bırakırsan, her şey seni bırakır. Bir daha kalkamazsın ayağa. Mahvolmak da kurtulmak da senin elindedir.